

שאלה רוס

ויקם אברהם מעל פני מתו (כ"ג ג')

1) פכילא
ש"כ

האדמו"ר רבי יחזקאל ראבינוביץ מראדומסק, בעל "כנסת יחזקאל", היה מפרש את הפסוק "ויקם אברהם מעל פני מתו" על-פי המאמר הבא של חז"ל במסכת שבת: ק"ג ג. ע"א: "רבי אליעזר אומר: שוב יום אחד לפני מיתתך! שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן ישוב היום, שמא ימות למחר; ונמצא כל ימיו בתשובה."

אמר האדמו"ר מראדומסק: האדם צריך בכל יום לדמות בנפשו, כי היום הזה הוא האחרון לימי חייו. שהנתיחה עוד בעולם הזה מן השמים, כדי לעשות תשובה לפני מיתתו. ועל כך אומר הפתוב: "ויקם אברהם" — כל הקימה (= שיעור הקומה), המעלות והמדרגות של אברהם אבינו, היו "מעל פני מתו" — מפני שיום המיתה היה חופף תמיד על פניו.

ומספרים חסידי ראדומסק: כל ימיו של אותו צדיק היה נאָה מקיים מה שהיה נאָה דורש, ואף בשנות הנעורים שלו חש כאילו מרחף עליו צילו של יום המיתה. הוא נסתלק מן העולם בשבת פרשת "חיי שרה" (בשנת תרע"א), ובאותו ליל שבת שר בהתלהבות רבה את המזמור "אשת חיל מי ימצא", וחזר כמה פעמים על הפסוק "ונחשק ליום אחרון" (משלי ל"א, כ"ה) עד קלות הנפש ממש.

3) א"כ
א"כ

2) א"כ
א"כ

כ"ג, א'. ויהיו חיי שרה גו' שני חיי שרה.

בביאור כפל לשון בפסוק זה נראה לפרש, דהנה אהא דכתוב בפסוק ב' ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכחה, כתב רש"י ז"ל: ונסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחו נשמתה ממנה ומתה עכ"ל, הרי שהיתה רגנה שהעקידה גרמה לה המיתה, ולפיכך העידה התורה שק"ז שנות חייה היו שני חיי שרה [שנקצבו לה] כשנולדה, אלא שהשטן נטל ואת העקידה להמיתה על ידי הבשורה הזאת.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו' שני חיי שרה" (כ"ג: א). — והנה עסקו המפרשים להסביר למה חזר הכתוב לומר "שני חיי שרה", עיין בפירוש"י ועוד. ושמעתי מאת חז"ר הגר אברהם יעקב הכהן פאט שליט"א, כשהלכתי עמו פעם אחת לנחם אבלים, שאמר בשם זקנו הגאב"ד דשנדליץ זצ"ל, שלאחר שנפטר אדם ר"ל, שכית הדבר שהבנים או המשפחה מהרהרים: אולי אם היינו נותנים לו תרופה פלונית, ואילו היינו מבקרים אצל רופא פלוני וכד' לא הי' קורה האסון הזה. אמנם, ה"ז טעות מוחלטת, שהרי הקב"ה מסבב הסיבות ובידו נפש כל חי, ואין אדם מת אא"כ הגיע קץ שנותיו שנגזרו עליו מן השמים — ועליהן אין להוסיף ומהן אין לגרוע. וכן הי' עם שרה אמנו, ולפי כמות עיני בשר דם הי' נראה שאילו לא בא השטן אליה והגיד לה שהובא בנה לישחט בעקידה לא היתה מתה. על זה הדגיש הפסוק "שני חיי שרה" — לא הותרה ולא פחתה על השנים שנתקצבו לה מראש, כי יודע הי' ימי תמימים. י

בספר "ישועה ונחמה" (עמוד ר"ט) מביא מעשה שהיה באחד מגדולי ראשי הישיבות של דורינו. בצעירותו חימם בביתו מיחם של מים חמים, והנה כשהרים את המיחם להעבירו למקום אחר, עבר עם המיחם ליד בתו הקטנה ובטעות שפך את כל תכולת המיחם הרוותח על בתו, הבת החלה לזעוק נוראות מרוב כאב, והתעלפה ומצבה החמיר מאד, ולאחר כמה שעות של יסורים נוראים הלכה לעולמה.

4) א"כ
א"כ

מעשה זה גרם לו זעזוע עד כדי עלפון, ולאחר מאמצים רבים השיבו את רוחו, ומאותו זמן הפסיק ללמוד ולדבר, והסתגר בתוך עצמו בעצבות נוראה, ואיבד כל טעם בחייו. כששמע מזה מרן החזו"א זצוק"ל קרא לראש הישיבה, ואמר לו כך: האדם חושב שביכולתו לעשות דברים בעולם, אבל אינו יודע שאינו מסוגל לעשות כלום, וכדאיתא בגמרא (חולין ז:): אמר רבי חנינא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר "מה' מצעדי גבר כונוני", וכל מה שקרה הכל הוא משמים בלבד, וכאילו דחפו את ידו מלמעלה, ולכן הנך חייב לשכוח מהכל, ולחשוב כאילו לא קרה כלום. ואכן הוא קיים את דברי מרן החזו"א בשלימותם, וזכה להיות כיום אחד מגדולי ראשי הישיבות.

(6) ע"פ

כ"ה, ז'. ואלה שני ימי חיי אברהם אשר חי.

הוסיף ב' תיבות "אשר חי", דלכאורה אין להם שום ביאור. והנראה כזה כמו שפירשתי לעיל [ה' פ"ה] אצל אדם שנאמר אצלו "אשר חי", דבאמת הוקצבו לו אלף שנה לחיות אבל השנים "אשר חי" היו רק חשע מאות ושבעים, וכמו כן אצל אברהם

לפי מה שכתב רש"י לקמן פ"ל דקיצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, ועיי"ש, ולפיכך הדגיש הכתוב דאלו היו השנים "אשר חי" אע"פ שהוקצבו לו יותר מלכתחלה. שוב

ה', ה'. ויהיו כל ימי אדם אשר חי וגו'.

לכאורה תיבות "אשר חי" אין להם ביאור. והנראה, לפי מה שאמרו רז"ל¹¹¹ דבאמת היו לו לאדם אלף שנים אחרי אכלו מעץ הרעת, דאלף שנים הוא יומו של הקב"ה, אלא שניטלו ממנו שבעים שנה בשביל דוד המלך, נמצא דהסכום של חשע מאות ושלושים אינן שנותיו של אדם באמת אלא הם רק השנים שהוא חי¹¹². וכעין ביאור זה כתבתי להלן [כ"ג פ"א] אצל שרה שנאמר אצלה שני ימי שרה, ואצל אברהם [כ"ה פ"ז] שנאמר בו אשר חי, ועיי"ש. ורואין אנו מזה שכל אדם עם לידתו נותנין לו זמן הויתו בעולמנו, אמנם יש אנשים שנענשים משום איסור כרת וכדומה שמתים בתוך זמנם, ואז כותבים ויהיו כל ימי חייו אשר חי, שהרי ימי חייו היו יותר מזה אלא שניטלו ממנו.

(7) ב"י יקר

(ב) ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון. בילקוט מסיק שהיה למקום זה ארבע שמות ואלו הן. אשכול, ממרא, קרית ארבע, חברון, ואמרתי ליתן טוב טעם ודעת על ד' שמות אלו, לפי שמקום זה הוקצה לקברות על כן נקרא בד' שמות המורים על ארבע דרכים שהמיתה מצויה בהם. כי יש מיתה שהאדם מת בחטאו, כמ"ש (במדרש כ"ג) כי בחטאו מת. ויש מיתה בעון אחרים, כמו הבנים הנתפסים בעון אביהם, וצדיק הנתפס בעון הדור. ויש אשר בלי עון ירוצון מן העולם, מצד המיתה הטבעית ופירוד ד' יסודות, כי זה דבר טבעי שכל מורכב סופו להפרד. ויש מיתה נשיקה והוא מיתת הצדיקים שמתים בנשיקה, והוא לשון חיבור, וענינה כאשר תעלה מחשבתם ונשמתם ותדבק למעלה בשכל הפועל, כיון שעלה שוב לא ירד, כי תשאר נשמתו מחוברת שמה.

וכנגדם באו ד' שמות אלו, ההולכים על מיני מיתה אלו. ממרא, כנגד המת בחטאו מלשון ממרים הייתם עם ה' ומלשון זקן ממרא. אשכול, כנגד המת בעון אחרים הנעשין שכולים ממנו, כי הקובר בניו קרוי שכול, כמו שנאמר (בראשית כ"מה) למה אשכל גם שניכם יום אחד. כי זה החוטא ורב מרי נשאר שכול ויחיד מן זה אשר הומת בעונו, על כן קראו למקום ההוא אשכול, על אודות השכול אשר כרתו מן העולם בעונו של זה. קרית ארבע, על שם המיתה הטבעית, פירוד ד' יסודות, כי האדם עיר קטנה וקרית ארבע. חברון, על שם החיבור ומיתת נשיקה. ומיתת הצדקת שרה לא היתה מצד שני מינים הראשונים שיש בהם צד עון, אלא מצד שני המינים אשר בלי עון ירוצון, לכך נאמר ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון לא הזכיר כי אם שני שמות אלו, לפי שמיתתה היתה ממינם דהיינו על ידי פירוד ארבע יסודות ובנשיקה וחיבור כאמור.

9-8
Later

(10) א"ל א"ל ק"ל

רחמנא לטב עביד (ברכות ס, ב). וגם הנראה לא טוב לפי שעה, יחשב בעיניהם לטובה ולברכה, וחדות ה' היא מעוה. וזה שספר הכתוב ממעלת אברהם אבינו ע"ה שגם אחרי כל העבר עליו עד זקנה ושיבה הרפתקאות ונסיונות שונים, את כלם קבל באהבה ושמחה, ומצא כי ה' ברך אותו בכל, כי הכל לטובה ולברכה מאת ה'.

ואברהם זקן בא בימים ה' בך את אברהם בכל. יש לדקדק הלא זה מקרוב מתה עליו שרה אשתו אשר היתה עזר כנגדו עד שאמר לו הקב"ה כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. ויצחק יחידו אשר אהב וקה לראות באשרו כבר בא בימים קרוב לארבעים שנה, ועדיין לא זכה לבנות ביתו, כי לא מצא לו עדיין בת זוגו ההגונה לו, ואיך אפוא יאמר על אברהם אבינו ע"ה שהיה מבורך בכל, אם

ועד"ז יובן אמרתם ז"ל בפ"ק דבבא בתרא
 יו: מרגליות טובה היתה תלויה בצוארו
 של אאע"ה שכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא,
 וכשמת תלאה הקב"ה בגלגל החמה. וכבר ידוע
 מה שפי' בע"ק בפרשת בראשית פיסקא ויכלו,
 שענין מרגליות טובה התלויה בצוארו של
 אאע"ה, הוא הכח הנפלא שהיה במאמר פיו,
 רוממות אל בגרונו, להמשיך רבים לעבודת ה',
 ועי"כ נתרפא כל חולה במחלת הנפש אשר בא
 בקרבחו, עיי"ש. ולענ"ד נראה עפ"י דרכו כי
 אברהם איש החסד היה מחפש באמרי פיו
 פצעי האנשים, הנגועים מפגעי הזמן ומקרוי,
 ע"ד שנאמר באיוב (ד, ז): כושל יקימון מליך,
 היה מעודד נכאי רוח ומחוק לבבם להאמין,
 כי גם הנראה רע הוא לטוב, וכי לא לעולם
 יטוש ה', ואם היום עולם חושך בעדו עד מהרה
 תזרח לו שמש. ולעומת זה הוכיח את המתנאים
 בעשרם לבל יפסעו על ראשי עם קדש, כי לא
 לעולם חוסן ואפשר שעוד יחשכו כוכבי

הצלחתם. היא המרגלית הטובה שהיתה תלויה
 בצוארו וגרונו של אאע"ה שממנה נתרפאו
 ונתחזקו כל חולה וכל לב נשבר ונדכא. הנה
 באמת, מוסר השכל זה נמצא גם בהטבע. הרי
 גם גלגל החמה רואים אנו שאחרי שמאפיל
 שוב מאיר הולך ואור עד נכון היום (כפירש"י
 ז"ל ריש נצבים אתם נצבים היום כיום הזה,
 מה היום מאפיל ומאיר כך הקללות מעמידין
 ומטיבין אתכם). ומן החמה יש ללמוד שהעשיר
 בעשרו לא ישמן ויבעט, כי אפשר שתחשיך
 שמש הצלחתו כי גלגל הוא החזור בעולם, וכן
 העני בעניו לא יתיאש, כי מתוך החושך יבקע
 אור. וזש"א ז"ל, כי אחרי שאאע"ה למד דעת
 ומוסר להעם כנ"ל, שוב אחרי מותו כבר השכילו
 למצוא מוסר זה בגלגל החמה הסובב והולך
 כנ"ל. וזה מה שאמרו חז"ל: וכשמת תלאה
 הקב"ה בגלגל החמה.

(12) וקראת אל ה' וישלח ידיו

**ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים
 שני חיי שרה כג, א**

מפרש רש"י: שני חיי שרה - כולן שוין לטובה!
 על דברי רש"י לכאורה יש להקשות - תמה הצדיק רבי זושא
 מאניפולי - האיך ניתן לומר על שרה שכל שנותיה היו שוין
 לטובה, וכי באמת כך היה? והלא במשך רוב שנותיה הייתה חשוכת
 פרי בטן, ופעמיים נשבתה בבתי מלכים, פעם אחת בבית פרעה
 ופעם בבית אבימלך, וכן סבלה רבות מהגר ומישמעאל, האם על
 שנים אלה ניתן לומר "כולן שוין לטובה"?
 אלא - תירץ הרבי - ללמדנו בא כי על כל מאורע ומאורע
 שבא על שרה, אף אם היה קשה ומצער, הייתה מזדרזת ואומרת:
 "גם זו לטובה"! שכשם שחייב אדם לברך על הטובה כן חייב
 לברך על הרעה, ומעולם לא חשה שרה בצער כיון שידעה שהכל
 בא עליה מאת ה' יתברך, וממילא כלם שוין לטובה!

(13) תורת אברהם

אותה הוכחת. פרש"י ראויה היא לו שחכא גומלת חסדים.
 ויליף טפמי"ש המפרשים ע"פ אגשה לו עזר כנגדו
 [לפול צי י"ח], שאם האשה היא מתנגדת בטבעה לטבעו
 של הצעל עי"ז היא עזרו, כי לא טוב אם שניהם הם
 וחרנים ופזרנים, והנה אברהם שחי צדקה החסד כי שר
 עניו לרע באורחים [צ"מ פ"ז ע"א], ילחץ שחי צדקה
 כדין פחד יחוק, טוב מאד שחכי אשתו צדקה החסד גומלת
 חסדים טובים, ולכן אמר לעבדך ליחוק.

אבל האמת יורה דרכו כי החסיד לזרפו לחייו לזה לחייו **זמנה** כי
ואם ברוב קדש שרעו לא ילחם בצוניהם בלאש. וזה אינו מותר
דברי המלמד שהוא על הכלל ודברי החסיד הוא על הפרט, הא הדל.
ועוד לחינה שנלחם בשאלה זו שאלהי אין כאן תשם כלל ואפי' לזרעו של
החסיד, וחמינה תרי עמי להוכיח שהחסיד דבר רק על עיקר שם העלם היתון
בשעת לידה או שעת המילה אבל לא על שם שנתכרך לשינוי השם. מדא
שכילא בזה שר"ל הזכירו על הזוגות שהוא סכנה וחמרו בפסחים ק"ה ע"ב
ט"ס של ברכה למוצה מלפניו ולרעה אינו מלפניו, כן הרי אומר השם הזה
שנתכרך בו לברכה ניתן ולברכה מלפניו שאם היה מזדמן לו לחסה אשר שם
אזיה כשם העלם שלו היה יכול לקהה שם שנתכרך מלפניו לקובה וברי
יש לו שם הדט אבל אם מזדמן לו חסה ששם אפיה כשם הדט שלו אז
שם זה שניתן לברכה אינו מלפניו לרעה ויכול לקהה ולא יזיק לו שם
זה התיש ולברכה ניתן שם הזה ולא לקללה. הא הדל. ועוד לחינה מסתברא
שכוונת החסיד לא היה על שם המתהדס דודאי לא חמיר לוואת החסיד מיבמה
לזכור וביבמות ס"ו ע"ב ולא נעשה מתים כחיים לענין יבום מק"ו וט' עד
דרכיה דרכי טעם וכו' ועיין בדף י"ז ע"ב במוס' ד"ה אשה לחיו שלא
היה בעולמו וכו' ומעשה אינו אומר כיוצא בזה בטוואת החסיד היום יקח איש
אשה ולמחר יהלה וישתנה שמו לשם חמיו ויגרש בזה אשתו או יהוש כל
ימיו לכבנה ואין זה דרכי טעם ולא נתיב שלום הא ודאי שלא היתה כוונת
החסיד אלא על שם העלם שהוא שם עריסה ולא על שם המתהדס. ומלבד
כל זה לפי מחברך רוצה חוהנך להתחתן עם לורבה מרבנן ואומר מליה הוא.
ותמכני על רוב העולם שלתם בזה לעם הארץ הוא פשוט אלא ואין חושש
לפמנע והוא גנד דברי חז"ל שאמרו כאילו טופחה ומניחה לפני חרי ולהתחתן
עם לורבה מרבנן ששמו כשמו הם שואלים ולא חכא תורה שלימה שלט כליואה
בעלמא. ולכן לדעמי ינמור חותך השידוך הזה ויעשה מצויו לשם שמים
דברי רבן ה"ש :

תשובה לכבוד אהובי תלמידי ידידי הרב המופלג מורה"ר חזקוני יצ"ו:
עמ הלילה הזה הטיעני מחברך אשר אלה שאל דברי השידוך המזכיר
לניסתך עם בן תורה ויחסך רק שבשעת חלוי השינוי שם
שלו הוא כשם אבי בכחול: ארצתי תלמידי לולא האכנסך אין דרכי
להשיב בענינים כאלו דברים שאין להם שורש בהלמוד ובפוסקים אך גדול
הכבדך אליאני חזק לגדרי. דע תלמידי הכביב ויטיו דברים הללו תקוקים
אל לוח לבך לזכרון הכלל הגדול שאין לכל חכמים שאמר המלמד רשות
לומר דבר גנד ההלמוד. והואמר דבר לשחור קוט וי"ד מדברי המלמד לא
ישב בכלל חכמי ישראל, ואמנם כשאלו מולאיה אחד מחכמי ישראל
סמוחק בתורה וביראה בלי ספק שכחב בספר דבר הסוחר לדברי המלמד
שיינים את למחשבו נפשוך למדך דבריו שלא דבר רק לשעש ולמשפחה
פרמיה ודברי המלמד הם על הכלל. וכיוצא בזה את שולאים לרבינו יואב
החסיד בטוואת שלו דברים שמתעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא
יהא בזה לחינה ובגמרא אמרו שהוא מליה, הוא אומר שלא יהא אב ובט
שמי לחינה ורב פפא ובט באפי שמי בטעם של אנה טורא. הוא אומר שלא
יהא ב' אחים שמי לחינה ובגמרא שמונים זוג אחים כהנים באפי שמונים
זוג אחים כהנים, וברי נתיב דרב חסדא כוו נסיבי לרמי ולמר שוקבא
בר חמי, וכיוצא בזה בטוואת ססיה. ואם היה החסיד מליה טוואת זו לכל
ישראל הרי הוא מותר לדברי המלמד והיה אסור לס לקבל דבריו כלל:

(15) ח"כ מנחם

מדוע בהלכות תשובה - אין שאלות וספקות?!

היה רבינו תוהה על שבפרוס יום הכיפורים, רבים הם שואלי השאלות בהלכות
התענית, התפילות וכו', אבל בהלכות תשובה, שהיא מצות היום - הכל פשוט
וברור, ואין להם ספיקות ושאלות כלשהם.

(8) כ' בח'

שיאמר: ויבא אברהם ויצחק לספוד לשרה ולבכותה, כי בודאי ראוי היה יצחק לספוד
לאמו הצדקת ולבכות עליה. שהרי החיוב בו גדול מאד יותר ממה שהוא באברהם. ועוד
שהיא ³³ אהבתו אהבה יתרה שילדה אותו על דרך הפלא. והיתה נפשה קשורה בנפשו ³⁴.
אבל יתכן לומר שלא ידע יצחק באותו הפרק שמתה אמו, כי לפי שמינתה היתה בשבילו
בשמועת העקדה. על כן העלימו ממנו מיתתה ולא הגידו לה. ומן הטעם הזה לא ראינו
שיזכרנו הכתוב ליצחק כלל לא במיתתה ולא בקבורתה. גם מעת שנעקד על גבי המזבח
לא ראיתו, שהרי כשהלכו אברהם ויצחק להר המוריה כתוב בחזרה: וישב אברהם אל
נערו ³⁵, והיה ראוי שיאמר: וישבו אל הנערים. ולא הזכיר חזרת יצחק. ויתכן שנשאר
שם בהר המוריה שלש שנים עד שנשלמו לו ארבעים שנה ונשא רבקה. ומפני זה לא
נזכר שובו עד שהביא לו העבד את רבקה. ואז הזכירו הכתוב. הוא שאמר: ויצחק בא
מבוא באר לחי ראי ³⁶. ובמדרש ³⁷: ויבא אברהם, מהר המוריה בא, שמעה בעקדה ופרחה
נשמתה. ולכן נסמכה מיתתה לפרשת העקדה.

(16) הוציא ר' כ' כז

האיש הרוה. אשר אי מהסגל ומתחזה ממנו.
וכמוגל בנ"ר בלשון הלאה הממנו חזק מזה
ונורה. פ"ב כשמשנה שהוא חיסם. והק"ה הצעיק
וירכסם. מרוב פחד וירכס כמו שביניה שלימה
רמייה לסייה לו לחסה ומהו והלה נקבע בלש
פחד. ולא היה עם יצחק כמו שיה עם חנניה.
והוא עם יעקב. אשר נביות להם חיה קפידה
עליהם לא נבחו לדבר רעה לשיניה. מפני רבקה.
ול"ה הקדמה להפסוד שינוח נפ' הולדות שבינו
יעקב ונרקח מחולקים בשוה. ומכ"ה לא מלה
רבקה נב להפסיד את יצחק על דעתה נדברים נכונים
כי היא יודעת בלחת כי עשו רק י"ד נפיו. וכן
בשעת הכרית. וכו' ה' סינה מהק"ה שינישו
לברכות יעקב דוקא בלפניו כיה ובהשר יצחק
בפמנעו. ולאו היה רבקה עם חיה כמו שיה והיא
עם הניסין לא סי' מניע בזה חלוקן. והכל כשנשתה
ספיקת מלה שתיני רבקה ליתקב כשנה שהנה החו
הג' חמית דבר כפי רצעי ית' (כו) ויספר
העבר וכו'. בזה הודיע דרך אגב כמה היה כול

(9) סוף ה' ח' ח'

אלא דמ"מ צריך להעיר, דלמה לא הספיד יצחק
את אמו. והקשה כן הרבנו בחיי, והוא הסיק מזה דהעלימו מיצחק מיתת
שרה, כיון שבא ע"י העקדה. והוסיף רבנו בחיי, דאפשר דנשאר יצחק על
הר המורי' ג' שנים עד שנעשה בן ארבעים ונשא את רבקה. ובשפתי כהן
איתא ולמד מדברי הזהר, דנשתהה יצחק ג' שנים בגן עדן להתרפאות ממעשה
העקדה, כי שחט יעקב בו רוב שנים סימנים, והוליכו המלאכים אותו לגן
ההתרפאות, וברך עליו מחי המתים; וזהו מה שאמר יצחק בברכתו ליעקב,
ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו השם, והיינו שהכיר את ריח גן עדן,
והם דברים שתומים ומפלאים. אבל במדרש איתא, דיצחק אחר העקדה הלך
לבי"מ של שם ועבר ללמוד, וכבר בארתי במ"א.